

Samhälle, kultur & identitet

Självständigt arbete i fördjupningsämnet samhällskunskap och
lärande
15 högskolepoäng, grundnivå

Olika undervisningsstrategier för att stärka elevers källkritik och utveckla deras kritiska tänkande

*Different teaching strategies to strengthen students` source criticism and
develop their critical thinking*

Anisa Hasanovic

Ämneslärarexamen med inriktning
mot arbete i gymnasiet, 300 högskolepoäng
Självständigt arbete i fördjupningsämnet, 15 högskolepoäng
Datum slutseminarium: 2025-02-26

Examinator: Mona Hemmaty
Handledare: Joakim Glaser

Förord

Uppsatsen har varit utmanande att skriva eftersom den har skrivits av enbart en person. Det tog lång tid att granska informationen, men genom att fördela tiden rätt så gick det bra att skriva uppsatsen. Däremot anser jag att det var till fördel att skriva uppsatsen ensam eftersom man begriper innehållet mycket bättre, just för att man inte behöver fördela arbetet, istället vet man exakt vad man skriver om. Dessutom vill jag tacka min handledare vid namn Joakim Glaser för många bra samtal och all feedback jag fått, jag har korrigerat min text utifrån hans kommentarer, vilket har gjort uppsatsen mycket tydligare.

Sammandrag

I följande text kommer en aktuell samhällsfråga att besvaras. Målet med uppsatsen är att förstå hur källkritik och kritiskt tänkande ska hanteras i ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan. Denna uppsats redovisar vilka strategier som går att tillämpa i gymnasieskolans undervisning för att stärka elevernas källkritik och kritiskt tänkande. I dagens samhälle är falska nyheter något som präglar vår vardag och därför är det viktigt att främja källkritiskt tänkande, annars finns det en risk att samhället blir oinformerat och lättpåverkat. Jag har valt att använda mig av vetenskapliga artiklar i form av bland annat forskningsöversikter, empiriska undersökningar och skolans styrdokument för att besvara frågan.

Resultatet bygger på att integrera källkritik i alla ämnen. Därtill är användningen av digitala verktyg betydande för att stärka elevernas kritiska tankesätt. Genom att sammanfoga både generella och specifika källkritiska färdigheter blir inläringen mer effektiv. För att eleverna ska bli mer engagerade i lärandet bör källkritik prioriteras mer i undervisningen.

Nyckelord: digitala verktyg, gymnasieskola, källkritik, kritiskt tänkande, samhällskunskap, strategier, undervisning, utbildning.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
2. Syfte och frågeställning.....	6
Syfte.....	6
Frågeställning.....	6
3. Metod och Material.....	7
4. Resultat.....	9
4.1 Definition av källkritisk förmåga och digitala verktyg.....	9
4.2 Strategier för att utveckla kritiskt tänkande.....	10
4.3 Utmaningar och begränsningar med källkritik.....	13
5.1 Diskussion.....	15
5.2 Förslag till vidare forskning.....	17
Referenslista.....	19

1. Inledning

Enligt Skolinspektionen påpekas två saker som är viktiga beträffande källkritik, för det första hävdar Skolinspektionen att undervisningen i gymnasieskolan ska främja ett kritiskt förhållningssätt, anledningen grundar sig i att samhället vi lever i består av ett brett informationsflöde där information kan ändras fort. För det andra skriver de att sociala medier är en av många informationskällor som är lättillgängliga där många även sprider desinformation. På grund av detta genomförde skolinspektionen en granskning där de fastställde att det fanns brist i undervisningen när man enbart hade några övningar i olika ämnen för att begripa vad källkritik innebär, det som istället bör göras är att förmedla källkritik på ett sätt som blir ett perspektiv och ett förhållningssätt genom hela utbildningen (Skolinspektionen, 2024).

Utöver det ovan nämnda är källkritik viktigt för att fostra demokratiska medborgare. För att kunna verka demokratiskt behöver eleverna införskaffa sig kunskap om olika händelser, sammanhang och situationer som sker i samhället och utifrån det begripa vilka faktorer som påverkar dessa händelser. Vad är egentligen relevant och pålitligt? Vilken information går att lita på och vilken går inte? Här tar källkritiken en ledande roll och ger stöd åt olika granskningar för att förutsäga vilka källor som är pålitliga. Lärarnas uppdrag i skolan är att inkludera källkritik i sin undervisning baserat på det ämnet som läraren undervisar i. Detta gör att elevernas kritiska förhållningssätt stärks och bibehålls (Skolinspektionen, 2024).

I relation till gymnasieskolans läroplan från 2011 (Gy 11) framgår det att skolans främsta ansvarsområde grundar sig i att utveckla ansvarstagande medborgare som medför ett aktivt deltagande i olika samhällsfrågor. Lärarnas uppdrag är att stödja ett aktivt deltagande bland eleverna samtidigt som eleverna får lära sig att hantera komplexa samhällsfrågor, eleverna ska kritiskt granska informationskällor samtidigt som de inhämtar användbar kunskap, vilket är centralt i ämnet samhällskunskap. Likaså ska eleverna öva på att tänka kritiskt och förutse konsekvenser av olika valmöjligheter (Skolverket, 2011). Gymnasieskolans nya läroplan (Gy 25) som börjar gälla den 1 juli 2025 skiljer sig en del från (Gy11). I den nya läroplanen uppmärksammas källkritik mer, källkritik ska präglas och finnas med i alla ämnen och även hanteras mer ämnesanpassat. Med det sagt kommer källkritik inte enbart att behandlas fristående och i samhällskunskapsämnet, istället kommer eleverna lära sig att både granska

och bedöma kunskap samtidigt som de tillämpar denna strategi inom alla undervisningsämnen. Därtill fokuserar (Gy 25) på hur man kan förbättra källkritik och digital kompetens i undervisningen, där det kommer att centrera kring elevernas sätt att lära sig att bearbeta och värdera information i den digitala världen och sociala medier. Den nya läroplanen syftar till att behandla källkritik på ett mer ämnesspecifikt sätt samtidigt som den spelar en ledande roll i gymnasieutbildningen, det nya förhållningssättet är även justerad efter de utmaningar som tillkommer i vår informationsspridning (Skolverket, 2024).

Begreppet **källkritik** är ett centralt begrepp i uppsatsen och handlar om att kunna identifiera en källa och dess trovärdighet, detta görs genom att man analyserar och ifrågasätter olika synpunkter. Exempelvis granskar man om källan är äkta genom att ifrågasätta om källan är vad den utger sig för att vara, vad är syftet med källan och vem har skrivit informationen. Man ska även ta reda på om det finns mer än en skribent. Något annat man bör ifrågasätta när man granskar en källas trovärdighet är när källan publicerades samt om kunskapen är i nära relation till tidsramen för informationen. Likaså ska man ta reda på om det finns andra oberoende faktorer som stöds av fakten, exempelvis om informationen framställs på ett specifikt sätt för att bidra till ett visst tankesätt (Nationalencyklopedin, 2024). Enligt skolforskningsportalen (2023) benämner Cecilia att **kritiskt tänkande** är en central förmåga inom samhällsvetenskapen, där det handlar om att kunna tolka, granska och värdera information, särskilt om samhällsfrågor. Det innebär att urskilja samband, förstå olika perspektiv och analysera konsekvenser i komplexa kontexter. Hon menar att samhället är föränderligt och påverkat av våra egna observationer, vilket gör det nödvändigt att kunna ompröva sina ståndpunkter och tänka kritiskt. En del av detta är källkritik, där trovärdigheten och ursprunget av information bedöms, samt självreflektion och argumentation, som är viktiga för att utveckla välgrundade resonemang. Därför är kritiskt tänkande inte bara avgörande för att förstå samhället utan också för att bidra till dess utveckling (Skolforskningsportalen, 2023).

Anledningen till varför man ska vara källkritisk grundar sig i att vi har ett brett informationsflöde som kan göra det svårt att kartlägga pålitlig och opålitlig information. Källkritik är viktigt för att motverka ett oinformerat samhälle, därför påpekar både Gy11 och Gy25 att lärarens uppdrag grundar sig i att fostra eleverna till att bli demokratiska medborgare samtidigt som ett aktivt deltagande utvecklas, vilket även är centralt i ämnet samhällskunskap.

2. Syfte och frågeställning

Syfte

Syftet med uppsatsen är att få kunskap om hur källkritik hanteras i ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan. I denna kunskapsöversikt kommer det att föras en diskussion om varför det är viktigt att utveckla ett kritiskt tänkande men även hur eleverna ska lära sig att tillämpa olika strategier för att kunna kartlägga vilken information som går att lita på och inte.

Frågeställning

Frågeställningen lyder: Vilka undervisningsstrategier finns det enligt forskningen för att stärka elevernas källkritiska förmåga?

3. Metod och Material

I detta SAG-arbete har olika former av informationssökningar använts för att besvara den valda frågeställningen. Tre olika databaser har varit centrala i uppsatsen. Den första är *SwePub*, vilket är en svensk databas som ger en överblick över forskning inom olika ämnesområden. Den presenterar bland annat forskningsöversikter och avhandlingar, vilket gör den lämplig för att hitta relevant forskning. Den andra databasen heter *Education Research Complete, ERC* och denna databas behandlar internationell forskning inom bland annat ämnesdidaktik, utbildningsvetenskap och pedagogik. Slutligen användes databasen *ERIC via EBSCO* och denna databas innehåller likaså internationell forskning inom samma områden som databasen *ERC* är inriktad på. Det som skiljer *ERIC via EBESCO* och *ERC* är att materialet kan variera beroende på vilket område man granskar. Inom avgränsningsområdet har totalt sex artiklar valts ut. I den här uppsatsen kommer vetenskapliga tidskrifter och rapporter att belysas. Frågeställningen som besvaras fokuserar på att identifiera undervisningsstrategier för att stärka elevernas källkritiska förmåga. Därför har jag valt att avgränsa uppsatsen till gymnasieskolan och källkritik. För att underlätta arbetet har jag endast valt att använda mig av refereegranskade källor, vilket innebär att andra experter granskar informationens kvalitet och validitet innan den publiceras, refereegranskade källor anses därför vara både trovärdiga och pålitliga.

För att välja ut rätt information har olika sökord tillämpats i relation till databaserna. Forskningen som valts ut sträcker sig hela vägen från 2006 till 2023, det ska både vara relevant och aktuellt, därför är det bra att förstå hur det har varit förr och hur det har förbättrats nu. Huvudprocessen grundade sig i att kombinera sökord på ett effektivt sätt för att hitta rätt forskning. För att kombinera sökord använde jag mig av *AND* och för att kombinera synonymer använde jag mig av *OR* i databaserna. När jag gjorde mina sökningar började jag först med att avgöra om rubriken var relevant för min frågeställning, det andra jag granskade var vilka nyckelord som var aktuella och det sista jag gjorde var att läsa igenom sammanfattningen av texten. När jag läste igenom sammanfattningen och insåg att den var relevant gick jag över till slutsatsen och diskussionen, för att få en djupare förståelse för texten. Några av mina sökord jag använde mig av var följande; “Källkritik” *AND* “källtillit” *AND* “undervisning”, “kritiskt tänkande” *AND* “didaktik”, “källkritik *AND* “undervisning”, “arbetsätt” *OR* “undervisningstekniker” *OR* “metoder” *OR* “arbetsmodeller”, “source

criticism” AND “critical thinking” OR “information literacy”, “didactic” OR “teacher methods” AND “education”, “Education” OR “teaching” OR “learning” AND “strategies”.

Därtill valdes en del engelska sökord bort på grund av irrelevant information. De bortvalda orden var: *“Evaluation of sources”, “Source evaluation process” OR “Validation of sources”, “Evaluative Thinking” OR “Critical thinking about information”*. Anledningen till varför sökorden valdes bort beror på att dessa termer inte relaterar till samhällskunskapsämnet, skolan eller lärararbetet och gav i stället sökträffar som handlade om bland annat hälsovetenskap och media. De bortvalda sökorden gav sökträffar på artiklar som inte var relevanta för uppsatsen.

En av de valda texterna handlar om “kritiskt tänkande och källkritik”, från 2020, publicerad av skolforskningsinstitutet, skriven av författarna/ forskarna Linda Ekström, Lisa Jonsson, Thomas Nygren, Aiko Nakano, Pontus Wallin, Maria Bergman, Cecilia Arensmeier, Hylander, Anna Hedman, Ilana A. Manneh och Catarina Melin. Detta är en vetenskaplig rapport och är användbar eftersom de belyser systematiska översikter som är relevant för min frågeställning. I artikeln identifieras olika undervisningsstrategier för att stärka ett kritiskt tänkande, därtill uppmärksammas praktiska metoder, främst i ämnet samhällskunskap och utifrån det presenteras specifika verktyg för att förbättra elevernas förmågor att vara källkritiska.

Olof Sundin och Jutta Haider är forskare och professorer vid Lunds universitet inom samma område. De har skrivit rapporten “Källtillit i skolans undervisning”, från 2019, texten anpassas för undervisning i gymnasieskolan, den belyser källtillit och hur denna tillit kan förstärkas i undervisningsmoment. Denna rapport är relevant eftersom den inkluderar ämnesdidaktik och förhåller sig till gymnasieskolan. Dessutom tillämpas en vetenskaplig artikel i uppsatsen som handlar om “sambandet mellan kunskap och kritiskt tänkande - en empirisk studie av elevers svar på samhällsfrågor”, från 2023, och är skriven av forskarna vid namn Kristoffer Larsson och Klas Andersson. Artikeln förhåller sig till ämnet samhällskunskap och riktar sig mot ungdomar som är på väg mot gymnasiet. Denna artikel är lämplig eftersom den belyser elevers åsikter och tankar om kritiskt tänkande, vilket är relevant för att besvara frågeställningen.

I utredningen inkluderas en ytterligare artikel vid namn "Undervisning i informationskompetens - för ett livslångt lärande? Med ett undervisningsmoment i källkritik som exempel", från 2011. Skriven av den akademiska läraren Linda Leveau, texten belyser teorier och metoder för undervisning i relation till informationskompetens och källkritik, dessutom bygger texten på tidigare forskning inom området vilket gör den till en vetenskaplig artikel. Författaren refererar till samhällsvetenskapliga ämnen som bland annat källkritik och riktar sig mot åldersgruppen 18 år och uppåt. Artikeln är relevant eftersom den förhåller sig till problemområdet samtidigt som texten avgränsas till gymnasieelever.

Därtill har en annan vetenskaplig tidskrift uppmärksammats i uppsatsen, nämligen "21st Century Skills for Sustainable Education: Prediction Level of Teachers' Information Literacy Skills on Their Digital Literacy Skills", från 2021, skriven av den akademiska författaren Seda Gunduzalp. Detta är en internationell källa eftersom den uppmärksammar forskning från olika länder. Artikeln förhåller sig inte specifikt till ämnet samhällskunskap, däremot finns det relevanta kopplingar till ämnet. Artikeln fokuserar på hur lärares digitala informationskompetens påverkar deras undervisningsstrategier. Den riktar sig till en bred åldersgrupp, från förskola till gymnasiet. Slutligen inkluderas en internationell vetenskaplig tidskrift vid namn "Teaching information seeking: relating information literacy education to theories of information behaviour", från 2006, skriven av forskarna Louise Limberg och Olof Sundin. Artikeln fokuserar främst på informationssökning och informationskompetens inom skolor. Däremot diskuteras hur man söker och använder information i olika sammanhang, vilket är aktuellt i ämnet samhällskunskap. Texten förhåller sig till en åldersgrupp som består av studenter mellan 12-19 år. Denna artikel är relevant eftersom den uppmärksammar informationssökningar och den åldersgrupp som tillhör gymnasiet, vilket är till stöd för att besvara uppsatsens frågeställning.

Uppsatsen utgår från vetenskapliga artiklar som genomgått en så kallad peer review-process, vilket innebär att andra experter som är kunniga inom området har analyserat arbetet innan det publiceras offentligt. Experterna försäkrar att texten är skriven av hög kvalitet samtidigt som den bygger på forskningsresultat. Därtill inkluderar uppsatsen rapporter som syftar till att förmedla information om ett specifikt ämne med en tydlig text, där det finns en strukturerad inledning, metod, resultat, diskussion och slutsats. De valda artiklar och rapporterna används för att besvara min frågeställning, syftet är att identifiera undervisningsstrategier och vidare kunna tillämpa dem i undervisningen för att stärka

eleverna källkritiska förmåga. Texterna som har valts ut berör frågeställningen och är därför relevanta för utredningen.

4. Resultat

Resultatet kommer att kretsa kring flera centrala teman. Totalt presenteras sex forskningsartiklar som undersöker hur gymnasieelever utvecklar sitt kritiska tänkande och sin källkritiska förmåga på bästa sätt. Det första temat handlar om definitionen av **källkritisk förmåga och användningen av digitala verktyg**, som tas upp av artiklarna “Källtillit i skolans undervisning” och “Undervisning i informationskompetens - för ett livslångt lärande? Med ett undervisningsmoment i källkritik som exempel”. Temat hänger ihop med syftet eftersom digitala verktyg lyfts upp som en form av strategi för att stärka elevers källkritiska förmåga samtidigt som den viktiga innebörden av källkritik uppmärksammas. Det andra temat som har identifierats handlar om **strategier för att utveckla kritiskt tänkande** och tas upp av artiklarna “Kritiskt tänkande och källkritik” samt “Sambandet mellan kunskap och kritiskt tänkande - en empirisk studie av elevers svar på samhällsfrågor”. Temat har identifierats med stöd av fakten i artiklarna där de lyfter fram lärarens undervisningsupplägg och hur olika strategier ska tillämpas i undervisningen för att stödja elevernas källkritiska förmåga. Något som är viktigt för samhällslärare är att lära eleverna att ifrågasätta och analysera information, vilket i sin tur stärker elevernas kritiska tänkande.

Slutligen uppmärksammas temat vid namn **utmaningar och begränsningar kopplade till källkritik** och tas upp av artiklarna “21st Century Skills for Sustainable Education: Prediction Level of Teachers’ Information Literacy Skills on Their Digital Literacy Skills” samt “Teaching information seeking: relating information literacy education to theories of information behaviour”. Temat är relevant för utredningen eftersom syftet i ämnet samhällskunskap är att eleverna ska kunna identifiera desinformation och falska nyheter.

4.1 Definition av källkritisk förmåga och digitala verktyg

Sundin och Haider (2019) förklarar i sin artikel att källkritik är ett viktigt ämne att belysa i undervisningen. Med tanke på att falska nyheter och desinformation sprids snabbt är det viktigt att skilja på trovärdiga och opålitliga källor, i sin tur leder detta till att eleverna lär sig att fatta välgrundade beslut. Men ett överdrivet tvivlande kan bidra till försämrade tillit till någon källa alls. Det är viktigt att skapa en balans mellan källkritik och källtillit, med tanke

på att ifrågasättandet av alla källor kan göra det utmanande för eleverna att bedöma kunskapens värde. Det är även lika viktigt att källkritik integreras i alla ämnen, istället för att avgränsas till enstaka lektioner. Genom att göra källkritik till en del av undervisningen i olika ämnen kan eleverna se betydelsen av dess färdigheter i olika sammanhang. Detta kan hjälpa dem att förstå att källkritik är väsentlig oavsett vilket ämne eleverna studerar, och att det är en förmåga som de kommer att ha användning av senare i livet (Sundin och Haider, 2019, s. 9).

Vidare belyser författarna Sundin och Haider (2019) att användningen av digitala verktyg kan stödja elevernas källkritiska förmåga. Genom att lära eleverna att använda sökmotorer på ett kritiskt sätt kan de bli mer medvetna om hur fakten presenteras och sprids. Det är centralt att förstå hur digitala verktyg fungerar och hur dessa påverkar vilken information som visas i deras flöden. Denna kunskap hjälper dem att bättre förstå och hantera information i den digitala världen. Ett exempel på digitala verktyg är att läraren använder videoklipp, eleverna kan utifrån ett videoklipp som handlar om ett aktuellt politiskt val analysera det som presenterats, därefter kan eleverna arbeta i par och peka ut argument som redovisats och resonera om potentiella subjektiva perspektiv. Genom att inkludera digitala verktyg i undervisningen får eleverna möjlighet till att träna sitt kritiska tänkande med hjälp av olika digitala plattformar (Sundin och Haider, 2019, s. 7).

I en annan artikel diskuterar Leveau (2011) källkritisk förmåga och dess betydelse i utbildningen, speciellt i anknytning till digitala verktyg. Författaren förklarar att källkritik inte enbart handlar om att fastställa källor, utan även om att förstå deras syfte och trovärdighet. Det som är nödvändigt är att eleverna ställer viktiga frågor om fakten de använder, som till exempel vem som har skrivit informationen, vad syftet är med informationen, och hur tydligt skrivet det är i förhållande till det ämne eleverna lär sig om (Leveau, 2011, s. 3-4). En central del i artikeln handlar om hur källkritisk förmåga ofta undervisas i relation till informationssökning, där fokuset ligger på tekniska färdigheter, som bland annat digitala verktyg. Författaren belyser att detta kan bidra till en ytlig förståelse av informationshantering, där eleverna lär sig att använda verktyg utan att utveckla en nyanserad förståelse för den information de behandlar. Därför finns det en fara med detta, lärandet görs om till en reproducerad process, där eleverna lär sig att följa en mall för att bedöma information, istället för att engagera sig i en kritisk granskning av informationens relevans och kvalitet (Leveau, 2011, s. 2).

Författaren avslutar sin artikel med att skriva att källkritisk förmåga är en väsentlig del av informationshantering, speciellt i dagens samhälle där nätinformation blivit allt vanligare, men kan samtidigt också vara missvisande. Genom att läraren tillämpar källkritik i undervisningen och uppmärksammar både digitala verktyg och kritisk analys kan undervisningen träna eleverna för att på egen hand kunna ta ställning till avancerad information. Detta leder till att eleverna utvecklar ett kritiskt tankesätt som kommer att vara användbart i olika sammanhang men framförallt hela livet (Leveau, 2011, s. 7).

4.2 Strategier för att utveckla kritiskt tänkande

I den vetenskapliga rapporten med titeln “Kritiskt tänkande och källkritik” lyfter författarna fram olika strategier för att utveckla kritiskt tänkande bland gymnasieelever. I en studie från USA undersökte Skolforskningsinstitutet (2020, s. 28-29) undervisning om samhällsfrågor i en gymnasieklass. De kom fram till att strukturerad undervisning är en av de viktigaste faktorerna för att främja kritiskt tänkande. Det genomfördes lektionsobservationer och man kunde konstatera att lärarens uppgift är att först presentera ämnet och sedan belysa olika perspektiv, på så sätt får eleverna en solid grund för att utveckla sin förmåga att tänka kritiskt. Denna metod är central för att hjälpa eleverna att förstå innehållet och de olika synsätt som kan finnas vid analys av ett specifikt ämne. När eleverna får en tydlig struktur att bygga på blir det enklare för dem att hantera komplexa resonemang och idéer (Skolforskningsinstitutet, 2020, s. 28–29).

Skolforskningsinstitutet (2020, s. 44) lyfter fram ett exempel på en övning som läraren kan tillämpa för att utveckla elevernas förmåga att tänka kritiskt, en effektiv strategi handlar om att eleverna undersöker olika källor kopplade till en specifik samhällsfråga, som exempelvis klimatförändringar. Eleverna fördelas därefter gruppvis och får i uppgift att identifiera vilken typ av fakta eller budskap som förmedlas i texten från de olika källorna, sedan samtalar eleverna mellan varandra om skillnaderna i budskap och avsikter. Denna övning stimulerar elevernas delaktighet samtidigt som de lär sig att förstå innehållet, ta del av olika synsätt samt kunna föra diskussioner (Skolforskningsinstitutet, s. 44).

En annan central strategi som Skolforskningsinstitutet (2020, s. 29) förespråkar i rapporten är grupparbete och argumentation. I en av deras observationer förklarade de att eleverna

tilldelades olika ståndpunkter i en fråga och skulle uttrycka argument för sina åsikter och perspektiv. Genom att arbeta i grupper fick de chans att lyssna och prata om motpartens ståndpunkt, vilket bidrog till att eleverna utvecklade en nyanserad förståelse över olika perspektiv. Eleverna fick ta del av olika perspektiv och genom denna form av interaktion utvecklade eleverna ett kritiskt tänkande. En annan färdighet som eleverna utvecklade var förmågan att kunna kommunicera sina åsikter och idéer på ett tydligt och övertygande sätt (Skolforskningsinstitutet, 2020, s. 29). Ett konkret exempel är att läraren kan inleda en diskussion om en aktuell samhällsfråga, som exempelvis hållbar utveckling. Eleverna kan tilldelas olika roller, där vissa argumenterar för och andra emot hållbar utveckling. Genom att integrera eleverna i muntliga diskussioner får de möjlighet att träna på att formulera och försvara sina åsikter samtidigt som de bemöter andras (Skolforskningsinstitutet, s. 44).

I samma rapport förklarar skolforskningsinstitutet (2020, s. 26) att progressiv ökning av frihet även är en form av strategi för att utveckla kritiskt tänkande. Utifrån en interventionsstudie kom forskningen fram till att läraren bör tillämpa strukturerade övningar för att därefter höja elevernas självständighet i undervisningen. Med det sagt kan läraren avgränsa undervisningen efter elevernas kompetens, vilket bidrar till delaktighet i undervisningen. Genom att ge eleverna utrymme att på egen hand granska och diskutera olika teman bidrar detta till utveckling av ett genuint engagemang i sitt lärande. Lärare kan exempelvis använda sig av reflekterande skriftliga uppgifter där eleverna till en början kan diskutera mellan varandra och därefter skriva en reflekterande text där de redogör sina tankar om de olika tolkningar som diskuterats. Elevernas uppgift kan vara att de får utveckla och ifrågasätta sina egna och andras uppfattningar, därefter får eleverna utveckla egna bedömningar baserat på diskussionen. Denna form av strategi uppmanar eleverna att tänka kritiskt och ta del av andras perspektiv (Skolforskningsinstitutet, s. 26).

Skolforskningsinstitutet (2020, s. 39) uttrycker utöver det redan nämnda att källkritiska strategier också bör tillämpas i undervisningen för att stärka ett kritiskt tankesätt. I en studie som gjordes efter en undervisning i gymnasiet om källkritik, visade en större andel elever en utvecklad kompetens att kritiskt granska information. Detta innebär att undervisningen har haft en effektiv inverkan på elevernas kompetens att kritisera och analysera fakta. Dessutom förbättrade eleverna deras sätt att utvärdera information genom att tillämpa produktiva strategier, som bland annat lateral läsning, vilket innebär att de ställer flera källor mot varandra för att få en tydligare uppfattning av ett ämne. Ett exempel på en sådan övning är att

läraren ger eleverna olika texter som berör en aktuell samhällsfråga, ett förslag kan vara migration. Eleverna läser de olika texterna och diskuterar därefter i mindre grupper om texterna de läst, fokuset ligger på att eleverna ska granska och bearbeta innehållet. De kan bland annat diskutera avsändarens perspektiv och hur text strukturen påverkar läsarens tolkning. Den här typen av övning kan bidra till ökad medvetenhet om hur information kan manipuleras samtidigt som eleverna lär sig att vara kritiska till källor (Skolforskningsinstitutet, 2020, s. 39).

I ytterligare forskning presenterar författarna Larsson och Andersson (2023, s.19) flera strategier för att stärka kritiskt tänkande, en av strategierna som presenteras handlar om balanserad undervisning, författarna förespråkar att den undervisande läraren bör involvera både generella kritiska tänkande-förmågor och djupgående kompetens om avgränsade tankeobjekt i deras undervisning. Utöver generella färdigheter bör undervisningen också fokusera på att utveckla en djupare förståelse för de ämnen som eleverna lär sig om. Om läraren tillämpar dessa två perspektiv kan det bidra till att eleverna får en omfattande utbildning som stärker deras förmåga att tänka kritiskt. En annan central strategi är att ha lektioner om generella förmågor för kritiskt tänkande. Dessa lektioner kan inkludera specifika lektioner som är anpassade för att utveckla ett kritiskt tänkande. Om läraren koncentrerar sig på generella principer kan eleverna få kunskap om hur de kan använda kritiskt tänkande i olika sammanhang, detta kan vara användbart eftersom det finns flera olika perspektiv på information i dagens samhälle. Ett exempel på en övning där eleverna använder sig av både kritiskt-tänkande förmågor och djupgående kompetens är att eleverna skriver en essä om konsekvenser av sociala medier, de ska inkludera minst tre informationskällor, varav två ska vara vetenskapliga. Dessutom måste eleverna kritiskt granska varje källas trovärdighet genom att identifiera styrkor och svagheter och vilken påverkan dessa har på deras argument (Larsson och Andersson, 2023, s 19).

Ett annat perspektiv som författarna Larsson och Andersson (2023, s. 4-5) lyfter fram är att undervisningen bör koncentrera sig på att erbjuda eleverna fördjupad kunskap om olika sakfrågor inom ämnets avgränsning. Denna fördjupade kunskap kan bidra till en tydligare förståelse bland eleverna när det kommer till komplexa frågor de diskuterar, dessutom utvecklar eleverna en förbättrad färdighet för att tänka kritiskt. Ifall eleverna har en stabil kunskapsbas blir det enklare för dem att bedöma och granska olika perspektiv, vilket är en central del för att utveckla ett kritiskt tankesätt (Larsson och Adamsson, 2023, s. 4-5).

Å andra sidan förespråkar Larsson och Adamsson (2023, s. 6) perspektivbyte, när eleverna ser saker ur olika perspektiv stärks deras källkritiska förmåga. Det är viktigt att eleverna lär sig att reflektera över olika perspektiv när de granskar information, detta görs för att eleverna ska få en mer utvecklad och nyanserad uppfattning av komplexa frågor samtidigt som deras förståelse för ämnet ökar. Ett exempel på en övning är att läraren introducerar en komplex samhällsfråga, som invandring. Därefter får eleverna i uppgift att skriva ner deras egna åsikt om invandring, sedan får de byta åsikt med en klasskamrat och argumentera för klasskamratens ståndpunkt. Syftet med denna övning är att uppmuntra eleverna att se saken ur flera perspektiv (Larsson och Adamsson, 2023, s. 6).

Slutligen förespråkar studien att en mix av olika metoder är det bästa alternativet för att stärka elevernas källkritiska förmåga. Det är snarare viktigare att undervisningen inkluderar både generella kritiskt tänkande-förmågor och specifik kunskap om tankeobjekt, istället för att fokusera separat på dem bör man istället kombinera dem i undervisningen. När läraren gör detta blir undervisningen effektivare eftersom eleverna lär sig att tillämpa kritiskt tänkande i olika situationer. Denna strategi kan dessutom uppfattas som ett kostnadseffektivt sätt att undervisa på, speciellt i ämnen som samhällskunskap där stoffträngsel kan vara påfrestande (Larsson och Adamsson, 2023, s. 17).

4.3 Utmaningar och begränsningar med källkritik

Gunduzalp (2021, s. 87) menar att det finns flera utmaningar och begränsningar kopplade till källkritik. En av de vanligaste utmaningarna är överflöd av information och finns framförallt på nätet. I dagens samhälle har digital information blivit allt vanligare, vilket har bidragit till att det blivit utmanande för både lärare och elever att identifiera vilka källor som går att lita på. Eftersom internet har rikligt med information så kan detta leda till en osäkerhet, i sin tur blir det svårt att separera relevant och irrelevant information från varandra. En annan begränsning handlar om kvaliteten och trovärdigheten bland de informationskällor som är tillgängliga. Ett stort antal källor som finns på nätet är inte granskade, vilket betyder att informationen kan vara felaktig. Utmaningen grundar sig på att få kunskap om hur man bedömer dessa källor och begriper deras syfte. Om man inte har en stabil grund i källkritik så kan både lärare och elever tillåta felaktig information som sann (Gunduzalp, 2021, s. 87).

Digital kompetens är också en viktig orsak till källkritikens utmaningar. Författaren beskriver i artikeln att både lärare och elever inte har lika kompetensnivå när det kommer till digital information, detta kan bidra till att de granskar källor olika effektivt. Om det brister i utbildningen och man inte får den stöd som är nödvändig för att utveckla rätt färdigheter för att kritiskt granska fakta, så bidrar detta till att vissa elever hamnar bakåt och har svårt att orientera sig i den digitala världen. Därtill kan det finnas motstånd mot förändring från både lärare och elever. Att utveckla en källkritisk förmåga kan antingen ses som en positiv eller negativ färdighet, om det ses som en negativ färdighet kan det leda till att det inte uppmärksammas tillräckligt mycket i undervisningen. Om källkritik uppfattas som ett hinder i utbildningen kan det bidra till försämrade utveckling av viktiga färdigheter som är betydande för bearbetningen av information på ett noggrant sätt (Gunduzalp, 2021, s. 89).

Till sist förklarar författaren att det kan finnas bristande kompetens när det kommer till att rusta lärare för att undervisa om ämnet källkritik. Med det sagt kan det finnas brister i lärarutbildningen, vilket skapar ett otillräckligt underlag för lärare när det kommer till att överföra viktiga färdigheter till sina elever. Brist på utbildning resulterar i sin tur till bristande källkritik, därefter blir eleverna påverkade på ett negativt sätt när det gäller deras förmåga att kritiskt granska information (Gunduzalp, 2021, s. 90).

Limberg och Sundin (2006, s. 94) beskriver att det finns en rad olika utmaningar och begränsningar med källkritik. Den första handlar om de motgångar som elever ofta möter när det kommer till att förstå och tillämpa information från olika informationskällor. Det är lätt att hitta relevant fakta men elevernas svårigheter är att kunna tolka och tillämpa fakten på ett förnuftigt sätt. Det negativa blir att eleverna snarare väljer att kopiera information istället för att verkligen begripa innehållet, detta är ett evident skäl till bristande förmåga att tänka källkritiskt. Många elever tillämpar andras ord och fraser, vilket tyder på en bristande förståelse av information ur ett bredare perspektiv (Limberg och Sundin, 2006, s. 94).

En annan central begränsning är fokuset på fördefinierat innehåll. Lärare fokuserar mer på att analysera och sammanfoga information istället för att granska källor kritiskt. Detta kan bidra till att viktiga delar av källkritik som exempelvis att bedöma om källor är trovärdiga och relevanta blir ignorerat. Felet grundar sig i att eleverna inte lär sig att ifrågasätta och kritiskt granska information, de lär sig snarare att enbart acceptera den fakten de får utan att

ifrågasätta innehållet (Limberg och Sundin, 2006, s. 11). Utöver detta lyfts källkritik sällan fram som en viktig del av undervisningen, ett flertal lärare fokuserar främst på att hjälpa sina elever att hitta korrekta källor och svar, snarare än att lära ut källkritiska metoder. Resultatet av detta blir att eleverna inte får den kompetens de behöver för att utveckla deras källkritiska förmåga, vilket är betydande för att hantera den rikliga informationen de möter i utbildningen (Limberg och Sundin, 2006, s. 12).

Till sist skriver författarna Limberg och Sundin (2006, s. 10) att bedömningskriterierna även är en utmaning när det kommer till att utvärdera elevernas arbete. Vid bedömning fokuserar kriterierna främst på ämnesinnehåll och analys, istället för att fokusera på elevernas förmåga att kritiskt bedöma källor. Detta gör att eleverna inte motiveras till att förbättra sin förmåga att granska källor kritiskt, eftersom dessa färdigheter knappast uppmärksammas i bedömningen av deras arbete.

5. Slutsatser och diskussion

5.1 Diskussion

I denna uppsats har fyra viktiga resultat lyfts fram som gynnar både förståelse och arbetssätt när det kommer till att implementera källkritik och kritiskt tänkande i gymnasieskolans undervisning. Till att börja med är det nödvändigt att förklara vad källkritik innefattar, med tanke på att det är en komplex färdighet som handlar om att utveckla ett kritiskt tankesätt och förståelse för källor. I dagens samhälle finns det en stor mängd information, därför är det viktigt att studenterna får kunskap om hur man identifierar och tillämpar digitala verktyg på ett sätt som gynnar deras förmåga att tänka källkritiskt.

Vidare har olika undervisningsstrategier identifierats för att stimulera och förbättra elevernas förmåga att vara källkritiska till information. Det är viktigt att inkludera källkritik i flera ämnen, på så sätt kan eleverna förstå betydelsen av dessa färdigheter i olika sammanhang. Undervisningen blir mer produktiv när allmänna färdigheter i relation till kritiskt tänkande vävs tillsammans med specifik kunskap om ämnet (Leveau, 2011, s. 3-4).

En annan strategi är undervisning som är baserad på diskussioner, där eleverna tar en aktiv roll i diskussioner och debatter om olika samhällsfrågor. Genom att bemöta olika perspektiv kan eleverna både förmedla sina egna tankar och lära sig att granska och värdera information mer utvecklat och ordentligt. Forskning har dessutom kommit fram till att tydligt utformade övningar bidrar till att underlätta denna process. När läraren gör en grundlig introduktion av ämnet kan eleverna utveckla en stabil förståelse för avancerade frågor innan de överlappar till mer självgående uppgifter. Därtill kan det vara till stor fördel för eleverna att samarbeta genom grupparbeten, där de får ges olika ståndpunkter. Detta uppmuntrar eleverna till kritiska diskussioner eftersom de känner att de behöver ta ansvar och detta ökar engagemanget bland eleverna och främjar lärandet. Undervisningen blir mer relevant och dynamisk om man som lärare kopplar samman dessa komponenter (Skolforskningsinstitutet, 2020, s. 44).

Dessutom handlar ett annat viktigt resultat om de utmaningar och begränsningar som kan förekomma i klassrummet när man undervisar om källkritik. Eftersom det finns rikligt med

information på nätet bidrar detta till en svårighet för lärare och elever att bedöma vilka källor som går att lita på. Det är viktigt att upprätthålla en balans mellan källkritik och källtillit för att förhindra att tilliten till källor minskar (Gunduzalp, 2021, s. 3). Till sist har konkreta praktiska metoder och verktyg lyfts fram som lärare kan tillämpa för att stärka elevernas förmåga att tänka källkritiskt. Genom att införa strategier som exempelvis att inkludera källkritik i flera ämnen och använda digitala verktyg blir undervisningen mer effektiv för eleverna. Genom att använda digitala verktyg i undervisningen får eleverna utrymme att tolka och kritiskt bedöma information från flera källor, vilket är väldigt viktigt i dagens informationssamhälle. Läraren spelar en central roll i att ge stöd för att ytterligare förbättra elevernas källkritiska färdigheter genom att införa strategier för källgranskning (Sundin och Haider, 2019, s. 7).

Dessa fyra resultat bidrar till ökad kunskap om hur källkritik kan inkluderas i gymnasieskolans undervisning. Genom att utrusta eleverna med rätt verktyg och strategier kan de lättare orientera sig i en informationsrik värld och utvecklas till kunniga medborgare. Källkritik är en viktig del av utbildning och är nödvändig för att göra eleverna redo för framtiden, där de på egen hand kommer att behöva hantera information i varierande situationer.

Resultaten som framgår i denna uppsats har omfattande effekter för yrket och ämnet samhällskunskap, främst på grund av den centrala roll som källkritik spelar för att utbilda ansvarsfulla medborgare. Inom samhällskunskap är det väsentligt att eleverna inte enbart har förståelse för sociala strukturer och processer utan även bildar en förmåga att granska information och källor kritiskt. Detta är särskilt relevant i en tid när desinformation och manipulerad information sprids lätt, vilket kan ha negativ påverkan på demokratins funktion och medborgarnas engagemang (Sundin och Haider, 2019, s. 9). Genom att arbeta med källkritik i ämnet samhällskunskap kan läraren hjälpa eleverna att lära sig hur man analyserar information och hur detta påverkar elevernas perspektiv på samhällsfrågor. I undervisningen bör läraren motivera eleverna till att kritiskt ifrågasätta källor, som exempelvis vem som skrivit innehållet, vad syftet är och på vilket sätt informationen relaterar till nutida samhällsfrågor (Leveau, 2011, s. 3-4).

Något viktigt att tänka på som lärare är att inte enbart fokusera på att använda digitala verktyg och strategier för att utveckla elevernas källkritiska förmåga. Istället bör den undervisande läraren fokusera på att främja en djupare förståelse för faktans relevans och kvalitet (Sundin och Haider, 2019, s. 7). Genom att ta hänsyn till detta formas eleverna till både kritiska och medvetna samhällsmedborgare, vilket även förespråkas i gymnasieskolans läroplan och är ett centralt mål i ämnet samhällskunskap (Gy 11). Eleverna ska lära sig att vara delaktiga och våga ta ansvar i samhället och detta sker genom att inkludera källkritik i undervisningen. Detta är viktigt för att förbereda eleverna för framtiden, där de ska lära sig att delta i demokratiska processer och samhällsfrågor, vilket både förbättrar och utvecklar demokratin och engagemanget i samhället (Gy 11 och Gy25).

Uppsatsen presenterar resultat som är viktiga för att utveckla undervisningen i ämnet samhällskunskap och även för att förbereda studenterna för deras framtida arbetsliv. För det första sker detta genom att inkludera källkritik i undervisningen, där eleverna får tillgång till bland annat digitala verktyg för att kritiskt granska källor och sortera bort desinformation. När eleverna utvecklar en stabil källkritisk förmåga bidrar det till att de kan orientera sig i den enorma informationsmiljön och fatta välgrundade beslut, vilket är en viktig kompetens inom yrken som bland annat politik och journalistik (Leveau, 2011, s. 7).

För det andra, att förstå källkritikens betydelse leder till en större delaktighet i demokratin. Eleverna blir mer medvetna medborgare och utvecklar ett engagemang när det kommer till olika samhällsfrågor, detta är en viktig färdighet oberoende om eleverna i framtiden arbetar inom offentlig eller privat sektor (Sundin och Haider, 2019, s. 9). Fortsättningsvis visar resultaten att om man tillämpar olika strategier när man undervisar om kritiskt tänkande och källkritik, såsom perspektivbyte, källkritisk analys av information, kritisk granskning och jämförelse, bidrar detta till att förbereda eleverna för framtiden. Eleverna får möjlighet att tillämpa kritiskt tänkande i olika situationer, vilket är en förmåga som arbetsgivare värderar högt (Larsson och Adamsson, 2023, s. 17).

Sammanfattningsvis kan eleverna arbeta med information i sina framtida yrken enklare om de förstår hur den både sprids och förmedlas. Därtill bidrar fokus på källkritiskt tänkande till att utveckla informerade och engagerade medborgare som är redo att bemöta utmaningar i samhället.

Totalt presenterades sex källor, varav två är skrivna på engelska. Att kombinera svenska och engelska artiklar bidrog till ett bredare perspektiv och större trovärdighet. Därtill bidrog svenska artiklar till mer specifik kunskap och relevans för den svenska kontexten, medan de engelska artiklarna i större utsträckning gav ett globalt perspektiv. Källorna som tillämpades besvarade frågeställningen, däremot saknades källor som berörde desinformation och falska nyheter. Frågeställningen hade kunnat besvaras mer utförligt om källor som behandlar desinformation och falska nyheter hade inkluderats. Däremot gav sökningarna inga relevanta träffar när det kom till desinformation och falska nyheter.

5.2 Förslag till vidare forskning

Sammanfattningsvis finns det en tydlig poäng med källkritik, nämligen att undvika att förlita sig på falska nyheter och desinformation. Däremot belyser inga av de granskade artiklarna detta ämnet direkt. Istället framhäver de betydelsen av att utveckla källkritisk förmåga som ett sätt att motverka ett lättpåverkat samhälle.

Framtida forskning kan med fördel fokusera på att undersöka vilken inverkan falska nyheter och desinformation har på samhället samt vilken roll källkritik spelar i att motverka dessa fenomen. Ett sådant fokus skulle bidra till en djupare förståelse för hur elever kan utrustas med förmågan att navigera i en komplex informationsmiljö. Därtill bör framtida forskning fokusera mer på elevers perspektiv på källkritik, ett förslag är att utföra kvalitativa studier som sätter elevernas individuella uppfattningar och kompetenser av källkritik i fokus. Detta kan sedan användas för att fastställa vilka strategier som är relevanta och effektiva.

Referenslista

Gunduzalp, S. (2021). *21st Century Skills for Sustainable Education: Prediction Level of Teachers' Information Literacy Skills on Their Digital Literacy Skills*. Hämtad 2024-12-15 från

<https://web-p-ebSCOhost-com.proxy.mau.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=1915db10-25d4-4e27-a599-ed7b479eb3de%40redis>

Larsson, K & Andersson, K. (2023). *Sambandet mellan kunskap och kritiskt tänkande - en empirisk studie av elevers svar på samhällsfrågor*. Nordidactica - Journal of Humanities and Social Science Education, 2023(2), 1.27. Hämtad 2024-12-15 från

<https://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1750516/FULLTEXT01.pdf>

Limberg, L., & Sundin, O. (2006). *Teaching information seeking: Relating information literacy to the teaching of information seeking*. Information Research, 12(1). Hämtad 2024-12-16 från <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1104682.pdf>

Leveau, L. (2011). *Undervisning i informationskompetens - för ett livslångt lärande? Med ett undervisningsmoment i källkritik som exempel*. Lund University. Hämtad 2024-12-15 från <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/6211395/4054053.pdf>

Nationalencyklopedin. (2024). *Källkritik*. Hämtad 1 januari 2025, från <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/k%C3%A4llkritik>

Skolinspektionen. (2024). *Varför är det så viktigt med källkritik?*. Hämtad 1 januari 2025, från <https://www.skolinspektionen.se/aktuellt/nyheter/varfor-ar-det-sa-viktigt-med-kallkritik/>

Skolforskningsportalen. (2023). *Kritiskt tänkande är nödvändigt för samhällsutvecklingen*.

Hämtad 12 januari 2025, från

<https://skolforskningsportalen.se/inspiration/intervju/kritiskt-tankande-ar-nodvandigt-for-samhallsutvecklingen/>

Skolverket. (2024). *Övergripande information om Gy25*. Hämtad 1 januari 2025, från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/forandringar-inom-skolområdet/gy25-amnesbetyg-pa-gymnasial-niva/overgripande-information-om-gy25>

Skolverket. (2011). *Läroplan Gy11 för gymnasieskolan*. Hämtad 1 januari 2025, från <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>

Skolforskningsinstitutet. (2020). *Kritiskt tänkande källkritik - undervisning i samhällskunskap*. Hämtad 2024-12-15, från <https://www.skolfi.se/wp-content/uploads/2020/12/Kritiskt-t%C3%A4nkande-och-k%C3%A4llkritik-pdf.pdf>

Sundin, O., & Haider, J. (2019). *Källtillit i skolans undervisning*. Lund University. Hämtad 2024-12-15 från https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/70518745/D3_1_gy_06A_02_kalltillit.pdf